

A Magyar kisebbségek elnyomása. A revizionizmus és a második világháború. Az erdélyi kérdés.

Mivel a nagyhatalmak a St. Germain-i és trianoni béketárgyalások alatt felmerülő néprajzi kérdéseket nem tudták megoldani, aláírták az utódállamokkal 1919-ben és 20-ban az ún. „Kisebbségi szerződéseket”. Ezek az államok kötelezték magukat arra, hogy a területükön élő kisebbségek nemzetiségét, nyelvét, javait tiszteletben fogják tartani és a békeszerződés végrehajtását a Népszövetség felügyelete alá helyezik. Ünnepelesen tett fogadalmakat azonban nemcsak, hogy nem tartották be, hanem éppen ellenkezőleg; a Duna-medence népei között soha sem volt még a történelem folyamán annyi üldöztetés és megaláztatás, mint a békét követő években. Ma már felvetődik a kérdés, hogy ezeket a szövegeket talán csak a látszat fenntartására, a kirakat számára fogalmazták.

A rendelkezések egyetlen pontját sem tartották tiszteletben. Egymást követték a kisebbségek polgári, kulturális, vallási jogai valamint magántulajdona ellen elkövetett visszaélések, kiutasítások, kegyetlenkedések. „Vajon nem botrányos-e – írta Sir Robert Grower –, hogy az európai újjászervezés, melyről nagy hangon kijelentették, hogy felszabadítja a kisebbségeket, éppen a kisebbségek oly kegyetlen üldözésével végződött, melyhez hasonlót nem találni a régi magyar királyság történetében, amikor is a nemzetiségeket összehasonlíthatatlanul nagyobb jóindulattal kezelték.”⁹³

Az utódállamok tervszerűen és hidegvérrel hágták át a kisebbségi szerződéseket. Céljuk az volt, hogy kiirtsák, vagy gyorsan beolvasszák a kisebbségeket, mely logikusan folyó következmény volt a megszerzésükre irányuló erőszak elvénél fogva. Megsértették a nagy humanista elveket, melyekért az Entente-hatalmak állítólag négy éven keresztül küzdöttek. Mindent elkövettek, hogy az ellenük emelt vádakát elfojtsák, és ebben segítségükre sietett a Magyarországgal szemben alkalmazott „agyonhallgatási összeesküvés”. Ennek ellenére sikerült a „csodálatra méltó” nemzetiségeknek panaszait az akadályok ellenére a Népszövetség elé juttatniok. Kérelmük benyújtása azonban rendszerint újabb üldöztetések kezdetét jelentette. Így hát lassanként lemondtak arról, hogy panaszaikkal a Népszövetséghez forduljanak.

A magyarokat sokáig „elnyomóknak” nevezték. Az utódállamok ezzel szemben a legcsekélyebb autonómia biztosításáról is elfeledkeztek kisebbségeikkel szemben, ezenkívül pedig még az elnyomás olyan módszereit alkalmazták, melyekre sohasem volt példa a régi Magyarországon. „Tíz év

alatt – írta Gobron – 1933-ban az utódállamok több bűncselekményt követtek el kisebbségeikkel szemben, mint a magyarok 1000 év alatt.”⁹⁴ A kisebbségi kérdések egyik szakértője, Aldo Dami, így írt: „A kisebbségek helyzete a régi Magyarországon közismerten jobb volt. Az összehasonlítás a hosszú időn át igazságtalanul rágalmazott Magyarország javára szól. Az utódállamokhoz csatolt területek lakói ma boldogok lennének, ha új kormányzatuktól azt kapnák, amit valaha a magyarok nyújtottak nemzeti-ségeiknek.”⁹⁵

Először is igyekeztek a magyar kisebbség létszámát ténylegesen és látványosan csökkenteni. Kezdetben, 1924-ig, 350 000 magyart kényszerítettek megfélemlítő módszerekkel arra, hogy az utódállamok területéről Magyarországra meneküljön. Ezek után a népszámlálási adatok meghamisításával igyekeztek a külföldet megtéveszteni. A meghamisított adatok alapján, annak ellenére, hogy a népesség állandóan gyarapodott, a magyarság létszáma az elcsatolás óta csodálatosképpen állandó maradt, nem mutatott semmiféle demográfiai növekedést.

Ez volt a helyzet Romániában és a jugoszláviai Vajdaságban. Szlovákiában a magyarság létszáma olyan brutális csökkenést mutatott, hogy a kirívó népszámlálási adatokra fel kellett volna figyelniök a nagyhatalmaknak. Az 1919-es cseh népszámlálás még 1 077 000 magyart említett. Az 1930-as már csak 571 988-at, ami a felére való csökkenést jelenti. Ez egy kicsit csak mégis sok volt ebben az ún. demokratikus országban, mely az akkori Franciaországtól „toleranciájáért” és „szabadságáért” annyi dicséretben részesült. Ahogy több szerző is megjegyzi, *Csehszlovákiában az elnyomás joghamisításon alapult, még cinikusabb, brutálisabb volt, mint Romániában és Jugoszláviában.* Jugoszláviáról egyébként köztudomású volt, hogy valamennyi kisebbséget, bolgárokat, macedónokat, albánokat, horvátokat és magyarokat azonos brutalitással nyomtak el.

Romániában, ahol 18 millió lakosra 5 millió idegen jutott, különösen a magyar kisebbséggel szemben, mely 12%-os arányával az ország legjelentősebb kisebbsége volt, vad sovinizmus támadt fel. Ebben az időben különböző román kiadványokban gyakran olvasható a jóslatszerű kijelentés, hogy „Romániában mindenféle néprajzi kisebbségi kérdést rövid időn belül egyszer s mindenkorra megoldanak.”⁹⁶

Bármilyenek voltak is az egyes árnyalati különbségek, lényegében mindhárom utódállam a magyarság politikai, kulturális és nemzeti elnyomására, gyengítésére törekedett. *Nincs elkeserítőbb a legyőzött számára a napról napra ismétlődő megaláztatásnál.* A magyar kisebbségek a szó szoros értelmében törvényen kívüli helyzetbe kerültek. Mint többen megjegyezték, valóságos morális hóhércsapatokat szerveztek ellenük. A háborút követő években végrehajtott földreformok is ürügyül szolgáltak a nemzetiségek kifosztására. A magyaroknak választaniok kellett nemzetiségük

megtartása és vagyonuk között. Erdélyben, ahol a kisbirtokok 56,4%-a már Trianon előtt román kézben volt, az utolsó háború alatt megállapították, hogy a kisajátított birtokok 86%-a magyar tulajdonból származott és csak 5% volt előzően román kézben. Hasonló volt a helyzet a magyar nyelvhasználat eltiltásával kapcsolatban is. Robert Valéry-Radot írta a „A béke dühöngő örültjei” c. munkájában: „*Soha sem üldözték titokban a régi Monarchiában a szerb, szlovák, és oláh nyelvet, mint ahogy az utód-államokban a magyart, annyira, hogy eltiltsanak egy magyar nyelven írt nyelvtan- vagy földrajzkönyvet.*”

Erdélyben a magyar nyelvet az iskolákban az óráközi szünetekben is betiltották s még az utcáról is száműzték. Számos nyilvános és magániskolát különböző ürügyekkel bezártak. A magyar iskolák száma így az 1918-as 2426-ról, 1938-ban 795-re csökkent. Hírhedt módszer volt a közigazgatási körzetek átszervezése is. A többségükben magyar lakosú területeket úgy alakították át s az új körzetek határait úgy állapították meg, hogy egyiküknek sem maradt annyi magyar lakosa, mely jogot nyújtott volna magyar iskola felállítására. A hatalmi visszaélések szaporodtak, és meghosszabbították a háború okozta szenvedéseket, rombolásokat. A nemzetiségi vonalon kialakult túrhetetlen helyzethez még a vallási kérdések terén megmutatkozó problémák is járultak. Ezeken a területeken vallás és nemzetiség szorosan kapcsolódott egymáshoz. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a katolikus szlovákok, horvátok, szlovének az új hatóságok ellen fordultak. Erdélyben pedig minden nemzetiség katolikusai és protestánsai a román ortodox egyházzal álltak szemben.

Ezeket a botrányos tényeket nyugaton általában nem tudták, vagy igyekeztek palástolni, különösen Franciaországban, ahol a magyarokkal szemben csekély érdeklődést mutató sajtó rendszeresen elhallgatta a tényeket. A francia Nemzeti Tanács elnöke a hírhedt Millerand volt, az, aki a trianoni szerződést kísérő levelében biztosította a kisebbségeket afelől, hogy nem kell félniük új gazdáiktól. „A más uralom alá kerülő magyar nemzetiségű szigetekcskék biztonságát a kisebbségek védelme érdekében hozott törvények biztosítják.” – írta. „Mi lett ebből az ünnepélyes ígéretből, melyet a nagykövetségi értekezlet a civilizált Európa nevében tett? – kérdezi George Desbons. – *Mért kellett Franciaországnak rövidlátó politikai vonzalmá folytán a Kisentente országainak bűntársaivá lennie?* Kétségtelen, hogy az erőltetett politikai asszimiláció és a kisebbségek elnyomása a két háború közti időszak legbotrányosabb eseményei közé tartozik, melyet a francia diplomácia, sajnos, támogatott.”

Felvetődik a kisebbségek asszimilációjának kérdése a törvényesség szempontjából abban az esetben, mikor egy ország erőszakkal igyekszik kisebbségét beolvasztani. Az asszimilációt elsőként a nemzet francia megfogalmazása törvényesítette. A francia birodalom hadseregei úgy vélték,

hogy a legyőzött népek örömmel és büszkén fogják a francia nyelvet elfogadni saját elmaradott nyelvük helyett.

„Azzal fognak érvelni – írja Aldo Dami –, hogy a történelem folyamán a legtöbb állam gyakorolta és gyakorolja az asszimilációs politikát, mely arra irányult, hogy a kisebbségeket lassan beolvassza magába. Ez a helyzet még ma is Franciaországban a korzikaiakkal, katalánokkal, bretonokkal, baszkokkal, flamandokkal és elszász-lotharingiaiakkal kapcsolatban.” Ezekkel a nemzetiségekkel szemben azonban igen lassú és haladó jellegű asszimilációról van szó, melyet az érdekeltek többé-kevésbé elfogadnak, mert ezáltal az övéknél magasabb fokú kultúra birtokába jutnak. Az utód-államokban a kisebbségekkel szemben alkalmazott erőszakos beolvasztás sok esetben hamis számításnak bizonyult, mert az anyanyelv elvesztése nem minden esetben nyomta el a származási hely iránt való ragaszkodást. Így a több mint 40 éves német uralom után az elszász-lotharingiaiak, akik közül már sokan nem beszéltek franciául, 1918-ban a győztes francia csapatokat lelkesedéssel fogadták. „Tehát nagyon is lehetséges – folytatja Aldo Dami –, hogy a magyar területek még abban az esetben is megőrizhetik több nemzetiségen át magyar érzelmeiket, ha szerbekké, románokká, szlovákokká tették is őket, gyűlöletükkel együtt, mely az elnyomók ellen irányul. Lengyelország így támadt fel még lengyelebbül az évszázados teljes eltűnés, elnémetesítés, elorosztás után.”

Az utódállamok erőszakoskodása a magyar kisebbséggel szemben pszichológiai vonatkozásban önbizalmuk teljes mértékű hiányáról tanúskodik. Bűnösnek érzik magukat Trianonért a magyarokkal szemben és büntudatuk az elnyomásban jut kifejezésre.

A magyar kisebbség nehezebben viselte el az elnyomást az új kormányzat alatt, mert a régi Magyarország megszokta a szabadságot. Fejlett politikai műveltségükre is büszkéek lehettek. Szent István népének alkotmánya az Aranybulla, melyet II. András király 1222-ben hirdetett ki, csak hét évvel volt fiatalabb az angol Magna Chartánál. A kisebbségek jogának biztosítása egy ország kultúrájának, erkölcsének, becsületének és igazságosságának feltétele.⁹⁷

A trianoni békeszerződés aláírása után azonnal felmerült a revízió kérdése Magyarországon, és ez a gondolat 25 éven át változatlanul élt a nemzet életében, Horthy kormányzó uralkodása alatt. A nemzet fájdalma nagy és őszinte volt, szinte tömegpszichózisként hatott. Jellemző, hogy a két világháború között csaknem kivétel nélkül, valamennyi magyar politikai párt „revizionista” volt. Senki nem akadt s nincs is Magyarországon, aki kétségbe vonná a trianoni szerződés felülvizsgálásának szükségességét. E tekintetben a magyar közvélemény sokkal egységesebbnek mutatkozott, mint pl. a német a versailles-i szerződéssel szemben. Magyarország veszteségeinek nagysága és a kétségbeesett, hazafias fájdalom jellemezte ezt a

lelkiállapotot, mely a két világháború között uralkodott.⁹⁸ Ezen állapotnak jogosságára jellemző, hogy 20 éven át nem csökkent, hanem inkább erősödött. Ilyen volt egy nép tragikus helyzete Trianon után, mely örök időktől kezdve hittételként vallotta e territórium integritására való jogát és egy villámcsapásra évszázadok ideálját összetörve és szétrombolva látja s veszti el nemzeti lelkületét.

A magyar kormány a két világháború között arra törekedett, hogy megértse az európai hatalmakkal a végzetes szerződés barátságos keretek között történő felülvizsgálásának szükségességét, hogy elkerüljék az eshetőségét annak, hogy az elkeseredett magyar nép áttörjön az 1920-ban megvont igazságtalan határokon. Ez az állhatatos tevékenység külföldön, különösen Angliában és Olaszországban, néhány éleslátó és tájékozott politikus részéről támogatásra talált. 1927-ben Lord Rothermere, a Daily Mail c. lap tulajdonosa, nagyszabású mozgalomba kezdett, mely még Franciaországban is visszhangra talált. *Bebizonyította a világ közvéleményének, hogy van egy magyar probléma, melyet orvosolni kellene.* Magyarország és a kisebbségek sorsa végül is felkeltette a közvélemény érdeklődését. Különbőféle pártállású újságírók kezdték tanulmányozni a kérdést, cikkeket, könyveket írtak róla. Magyarország ügye napirendre került és napról napra újabb híveket szerzett magának, ⁹⁹ egészen Münchenig és a második világháború kezdetéig, mely sajnos mindent kérdésessé tett.

Lord Rothermere 1927. augusztus 30-án a Daily Mail hasábjain egy pontos térképet és dokumentumokkal alátámasztott cikket közölt; ésszerű tervet javasolt a határok helyesbítésére vonatkozóan. Ez a terv azok lényeges megváltoztatása nélkül lehetővé tette volna, hogy a 3,5 millió elcsatolt magyar közül több mint 1,5 millió visszakérülhessen az anyaországhoz. A vitás területeken pedig népszavazások útján rendeznék a kérdést. E szerint a terv szerint egy 15–70 km szélességű sávot csatoltak volna vissza Magyarországhoz olyan tisztán vagy többségükben magyarlakta városokkal, melyek valamennyien a határ mentén fekszenek, mint pl. Pozsony, Komárom, Nyitra, Érsekújvár, Kassa, Ungvár, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad, Temesvár, Szabadka és Zombor 1 880 000 lakossal. A terület nagysága pontosan 23 000 km² lett volna.

Az ezen lakó népesség közül 1 650 000 volt magyar. Ezzel a tervvel az utódállamok még mindig jobban jártak volna, mint a trianoni béke felülvizsgálására alakult Revíziós Liga által kidolgozott terv elfogadásával, mely szerint 95 000 km² területet kellett volna 5 831 000 lakossal Magyarországhoz visszacsatolni úgy, hogy a kisebbségek számát minden országban kiegyensúlyozzák. Így Magyarország lakossága meghaladta volna a 13,5 milliót, szemben a 14 milliós Romániával valamint a 12 milliós Jugoszláviával és Csehszlovákiával.

A harmadik, szorosabb értelemben néprajzi elven alapuló tervet Aldo

Dami dolgozta ki 1930-ban megjelent, többször idézett „A holnapi Magyarország” c. munkájában. E terv szerint Magyarország 2 millió magyart és 1 millió németet kapott volna vissza, Erdélyben pedig 900 000 magyar-nak széles körű önkormányzatot akart biztosítani. Aldo Dami szerint „A gondosan végrehajtott, népszavazáson alapuló határkiigazítás – ha kell, erősen felszabdalt határokkal – Közép-Európában az idegen uralom alatt lévő kisebbségnek csak egy tizedét hagyná meg. A területi felülvizsgálásnak meg lenne az az előnye is, hogy az új határok mindkét oldalán élő kisebbségeket egyenlő módon osztaná el, mely lehetővé tenné a népesség méltányos kicserélését, vagy az egyensúly kiegyenlítésén alapuló kölcsönös védelmét.”¹⁰⁰

Georges Desbons, miután ez a terv tudomására jutott, így írt: „A jelenlegi határok kis módosításával az utódállamok megszilárdíthatnák határait, felszabadíthatnák zárt kisebbségi tömegeiket és állandósíthatnák belső egyensúlyukat. A tényleges gazdasági és politikai együttműködés lehetősége nyílna meg számukra.” Helytálló még Aldo Dami megjegyzése, mely szerint elég lenne a határvonal kissé igazságosabb kijelölése ahhoz, hogy Csehszlovákia és Magyarország, valamint Jugoszlávia és Magyarország között a legcsekélyebb félreértés se keletkezhessek. „Dánia e tekintetben sokkal józanabb volt – írja Dami – amikor visszautasította a kieli csatorna vonalát, melyet Clemenceau ajánlott fel és megelégedett a Schleswig-Holsteinben tartott népszavazás eredményével, mely azzal az előnnyel járt, hogy világosan feltüntette a valóságos nyelvi és érzelmi határokat.”

Aldo Dami és Lord Rothermere tervei nagy vonalakban egyeztek egymással, ami azt bizonyítja, hogy a kérdést mindketten alaposan tanulmányozták. Az általuk kidolgozott módosítások egyébként egyetlen utódállamot sem sértettek volna meg hadászati, vagy gazdasági téren, erkölcsi és anyagi szempontból inkább előnyösek voltak számukra, mert ugyan milyen érdek fűzte az utódállamokat ahhoz, hogy megtartsák maguknak a határaikon élő magyar kisebbségek tömegét? *Ezekben az államokban józan politikusok, többek között maga Masaryk is, úgy vélekedtek, hogy a trianoni szerződés méltányos felülvizsgálása előbb-utóbb szükségessé válik.* Az 1938- és 40-es olasz-német döntés után a második világháború és ezeknek az országoknak az oroszoktól történt elfoglalása gátat vetettek a fenti törekvéseknek.

Franciaországban a kis Entente politikusainak befolyása ellenére, a trianoni béke aláírása után, egészen a legfelsőbb kormánykörökig lassanként az a vélemény alakult ki, hogy a trianoni békeszerződést felül kellene vizsgálni. Állítólag maga Clemenceau is a következőket mondta volna egy hirtelen hangulatában: „Annyi ostobaságot követtek el Trianonban, hogy néhányat közülük igazán jóvá kellene tenni.” 1920 júniusa után felmerült egy tervezet, melyet szerkesztője után Palléologue-tervnek neveztek. A tria-

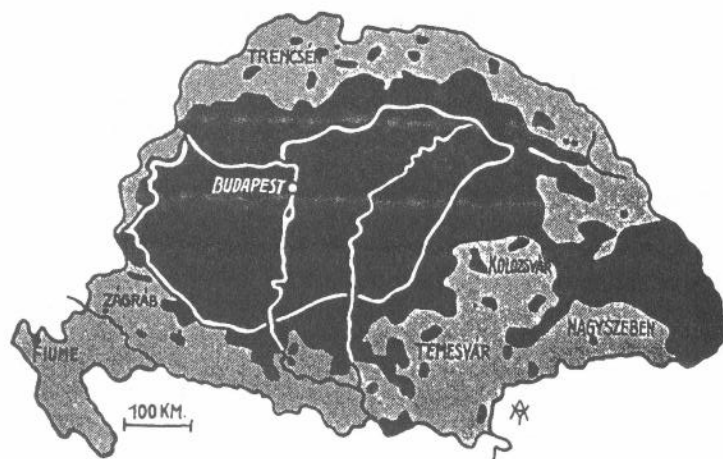
noni béke megkötése után rövid idő múlva Tuchacsevskij tábornok bolsevista csapatai betörték Lengyelországba és már Varsót fenyegették. Lengyelország szomszédai közül egyedül a magyarok voltak hajlandók segíteni. Lengyelország akkori helyzete válságos volt, és Maurice Paléologue, a Quai d'Orsay politikai osztályának vezetője diplomáciai vonalon mindent mozgósított a trianoni béke felülvizsgálására abban az esetben, ha Magyarország hajlandó egyrészt 100 000 főnyi csapattal Lengyelország segítségére sietni, másrészt pedig Fouche 1920. július 4-i jegyzéke értelmében néhány francia társaság számára az ország területén gazdasági engedményeket nyújtani. Ebben az esetben Franciaország biztosította volna a határmenti magyarlakta területek visszacsatolását és Erdély függetlenségét.¹⁰¹ Csehszlovákia kormánya azonban megakadályozta a magyar segédc csapatok átvonulását és a hadianyag-szállítást országa területén. Ezalatt Pilsudszky marsall 1920. augusztus közepén Weygand tábornok támogatásával megállította az orosz előnyomulást (ezt az eseményt a visztulai csodának nevezik), majd pedig teljesen kiverte az oroszokat országából. Ezek után, mivel a magyar segítségre nem volt többé szükség, a Paléologue-tervet is egyszerűen elfelejtették. 80 magyar fegyverszállító vagon ennek ellenére eljutott Románián keresztül Lengyelországba, így a magyarok tulajdonképpen közvetve mégis hozzásegítették a lengyeleket az orosz felett aratott győzelemhez. Ezt azonban már senki sem vette tekintetbe. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, ahogy már a történelem folyamán is többször bebizonyosodott, hogy milyen nagy jelentősége volt a közös lengyel-magyar határnak. Ezt Lengyelország is tudta és ezért, a két világháború közötti időben Magyarországnak Ruzsinszko megszerzésére irányuló valamennyi követelését támogatta.¹⁰²

A kis Entente államok a gazdasági és politikai nehézségek ellenére, mely főként Csehszlovákiát és Jugoszláviát sújtotta, mereven ragaszkodtak a „status quo” fenntartásához. Az erősödő német veszedelemmel szemben egy kibékített Magyarország nélkülözhetetlenné vált számukra, hadászati lag pedig szintén szükséges lett volna, hogy Magyarország számára bizonyos határmódosításokat eszközöljenek. Egy újonnan megalakult dunai tömb, melyben Magyarország szomszédaival együtt a közös ügyért harcol, esetleg megállítja Hitler előretörését Közép-Európában. Az a kis áldozat, melyet ennek érdekében a kis Entente államai hoztak, biztosították volna őket a német veszedelemmel szemben.¹⁰³ Wenzel Jaksch, aki a kis Entente kudarcát a legjobban világította meg, a következőket írta:¹⁰⁴ „A túlbecsülés párhuzamos volt a francia szövetségbe vetett vak hittel. Az istenek vaksággal sújtják azokat, akiket el akarnak veszejteni. A távoli Franciaország jóállása ezeknek az országoknak ugyanolyan illuzórikussá vált, mint amilyen Lengyelország esetében volt. A kis Entente vezérkari főnöksége, még 1934 márciusában és májusában is, Bukarestben Magyarország ellen

irányuló központosított támadás tervét dolgozta ki! Akkor, amikor a veszedelem valamennyiüket Magyarországon kívül fenyegette. Már fel is osztották maguk között Magyarországot különböző megszállási övezetekre. A magyar megtorlás gondolatának őrült elképzelése akadályozta őket abban, hogy az Olaszország, Németország és Oroszország felől jövő fenyegető veszélyt észrevegyék. A kis Entente képviselői 1938-ban Bledben tartották utolsó ülésüket, melyen a magyar haderők megnövekedése felett siráncokoztak akkor, mikor Hitler március 11-én már elfoglalta Ausztriát. A két háború között egyébként Magyarország végleges felosztása a kis Entente államok témája volt. Prága, Belgrád és Bukarest szünet nélkül lesték az alkalmat, hogy ezt a tervüket megvalósítsák. Trianonban olyan határokat kényszerítettek Magyarországra – melyek lehetővé tették, hogy szomszédai bármely pillanatban kardcsapás nélkül foglalhassák el.

Az első világháború után – írja ugyancsak Wenzel Jaksch – Európa népeinek pontosan 10 esztendő állt rendelkezésére, hogy saját házuk táján rendet teremtsenek. Az 1929. október 4-i amerikai pénzügyi válság fordulópontot jelentett. A gazdasági válság okozta munkanélküliség következtében 1930 őszén a náci 107 képviselője került a Reichstagba. Ez az esemény a demokrácia visszavonulását jelentette Lengyelországban, Jugoszláviában és Romániában is, ahol szintén komoly társadalmi válság jelei mutatkoztak.¹⁰⁵

Az Anschluss után már nem volt idő gondolkozásra. Franciaországban különösen az 1938-as müncheni válság után eszméltek rá a Közép-Európában elkövetett tragikus tévedésekre. Ekkor írta Hubert Beuve Méry, aki akkor tanár és a „Temps” prágai tudósítója volt a „Politika” c. folyóirat 1938. októberi számában: *„Mindig állítottam és most is megismételtem, hogy a magyarországi határok kijelölése igazságtalan és ügyetlen dolog volt, s meg kellene ragadni minden alkalmat orvoslására.”* Érthető tehát, hogy az 1919–1920-as szerződésekből a demokrácia ellentmondásba került önmagával és lehetetlen belépni egy háborúba úgy, hogy 3,5 millió szudétától, 2,5 millió szlováktól és 1 millió magyartól megtagadják az önrendelkezési jogot csak azért, hogy megmentsenek a pusztulástól egy államot, melynek nem lett volna szabad léteznie. 1938-ban Csehszlovákiának, az Entente dédelgetett kedvencének ügye hirtelen áthullott a kritika rostjában és nemcsak Angliában, hanem egyszerre Franciaországban is magára maradt. Joseph Barthélémy professzor, a Sorbonne híres jogásza április 14-én a következőket írta a „Temps”-ben: *„Érdemes-e felgyújtani a világot csak azért, hogy fennmaradjon a csehszlovák állam, mely több nemzetiség politikai tömörülése? Fel kell-e áldozni 3 millió franciát, 3 millió szudétánemet ott való megtartásuk érdekében?”* Anatole de Monzie, volt miniszter, augusztus 24-én így írt: *„Belépünk-e a háborúba csak azért, hogy fenntartsuk azt, amit igazságtalanul hoztunk létre?”* Jaksch Wenzel ezek után joggal

- Alföldi és hegyes vidék, melyek zárt egységben tömegesen magyarok által lakottak.
- Egyáltalán, vagy kevésbé magyarlakta hegyvidékek, ahol a nem-magyar lakosság van többségben.
- Trianoni határok.

A magyar lakosság megoszlása a trianoni szerződés aláírásának idején

írhatta, hogy „A háború óta annyit rágalmozott München mégis csak a nemzetiségi elv első sértetlen alkalmazásának bizonyult: a néprajzi határookra alapozott béke volt.” Az 1939. március 15-i német agresszióra és Prága elfoglalására volt szükség, hogy erkölcsi alapot teremtsenek az ellenállásra Hitlerrel szemben, mert az előző helyzet önmagában erkölctelen és védhetetlen volt. „Egyébként – folytatja – az 1938–39-es események teljesen megcáfolták a békeszerződések alapgondolatát, mely szerint az utódállamok ellenállóképessége területük arányában fog megnövekedni. Finnország és Görögország, melyek annak idején nem kaptak idegen területeket, melyek zavarólag hatottak volna rájuk, nagyobb ellenállásra voltak képesek, mint Csehszlovákia, Románia vagy Jugoszlávia.

A kis Entente nem állta ki a második világháború próbáját, mert annak ellenére, hogy népessége meghaladta a 45 milliót és 4–5 millió katonából álló hadsereget tudott volna mozgósítani, nagy pártfogóival szemben mégis hűtlennek bizonyult. El kell ugyan ismerni azt is, hogy a müncheni egyezmény után a nyugati hatalmak egyik végtelből a másikba esve teljesen magára hagyták Közép-Európát. Az első bécsi döntés, melyet 1938.

november 2-án Németország és Olaszország az új Csehszlovákia és Magyarországra vonatkozóan hozott meg, azt igazolta, hogy a nyugati hatalmakat nem érdekelték ezek az országok. (A müncheni négyhatalmi egyezmények ennek ellenére kimondták, hogy amennyiben a Csehszlovákiában élő magyar és lengyel kisebbségek ügyét a két kormány 3 hónapon belül egymás között nem tudná rendezni, akkor a négy nagyhatalom kormányfője fogja új ülés keretében tanulmányozni.)

Az új döntés az 1910-es népszámlálás néprajzi térképe alapján Szlovákiából és Ruszinszkóból 11 830 km² területet adott vissza Magyarországnak, 862 747 lakossal, melyből 764 915 volt magyar. 1939. március 18-án Csehszlovákia felbomlása után Magyarország néhány órával megelőzte Németországot, Hitler bosszúságára elfoglalta Ruszinszskót és helyreállította a lengyel–magyar határ egy részét. Mivel Magyarország ezzel megrövidítette Németországot, a náci „protektorátusukat” csak Csehországra és a „független” Szlovákiára terjeszthették ki. Így a két részben visszaszerzett magyar területek nagysága már mintegy 23 000 km² volt másfélmillió lakossal, melyek közül 900 000 volt magyar.

A Lengyelországgal helyreállított határszakaszon Magyarország nagyszámú lengyel menekültet tudott befogadni. Ki kell hangsúlyozni Magyarországnak nemcsak magatartását Lengyelországgal szemben, abban az időben, mikor Németország, majd pedig a Szovjetunió megtámadta. Maurice Baumont „A második világháború okai” c. munkájában¹⁰⁶ megemlíttette „A büszke, lovagias szellemű, jussát követelő, de érzelmi szálakkal Lengyelországhoz fűződő nemzet” zavaros helyzetét, beszámolt arról, hogy Teleki Pál gróf (aki tiltakozásul a magyar területről kiinduló invázió ellen Jugoszláviában, öngyilkosságot követett el) 1939. július 29-én levélben értesítette Hitlert arról, hogy Magyarország „erkölcsi természetű megfontolásokból semmiféle katonai akcióba nem kíván bocsátkozni Lengyelországgal szemben”. (Horthy kormányzó parancsot adott ki a kassai vasúti híd felrobbantására, arra az esetre, ha azt a németek katonai szállításokra erőszakkal akarnák igénybe venni.) „A revizionista érzelmek ellenére – írja továbbá Baumont – Magyarországon a kormányzótól kezdve az utolsó koldusig a lakosság 95%-a rossz szemmel fogja nézni Hitler támadását a baráti Lengyelország ellen. Magyarország megtagadta a németektől vasútvonalainak használatát, melyet a lengyelek háttámadására akartak igénybe venni. 1939. szeptember 9-én Ribbentrop német külügyminiszter kérte a magyar külügyminisztértől, hogy engedélyezze a német csapatok átvonulását az országon Lengyelország felé. Azonban az összeült kormányzói tanács egyhangúlag kijelentette, hogy a magyar nép becsületbeli kötelessége megköveteli, hogy semmiféle katonai hadműveletben ne vegyen részt Lengyelország ellen. A Hitlerhez intézett visszautasításán kívül Magyarország 1939 szeptemberében a Kárpátokon keresztül 100 000 lengyel

katonát fogadott be, akiket Németország tiltakozása ellenére, titokban Jugoszláviába és Olaszországba segített eljutni. Onnan kerültek át Franciaországba, Angliába és az Egyesült Államokba, ahol megszervezték az új lengyel hadsereget, melyek egy része részt vett az 1940. május-júniusi hadműveletekben, Franciaországban. Nagyobb részük később Líbiában dicsőséggel védte Tobrukot, Olaszországban ugyancsak ezek a lengyel csapatok foglalták el a Monte Cassino apátságot, Anconát, Bolognát, harcoltak Normandiában egészen Arnheimig. *Mindez végeredményben a magyaroknak volt köszönhető, bármily furcsán hangzik is.*

Ebben az időszakban feltűnő ellentétet tapasztalhattunk Magyarország és Románia magatartása között. Románia, az ún. „kelet-európai biztonság” legszilárdabb oszlopa, amelyik 1918-ban a szövetséges győzelem fő hasznélvezője volt és területét jelentősen megnövelte, 1938-ban elsőként csatlakozott a német vonalhoz és Antonescu tábornok irányításával vakon vetette bele magát a Németországgal való együttműködésbe.

Gyáván felbontotta 1939 szeptemberében szövetségét Lengyelországgal, 1940-ben hűtlen lett Franciaországhoz is, gyengeségében oly messze ment, hogy 1940. június 22-én a francia–német fegyverszüneti megállapodás napján hivatalosan csatlakozott a „Tengelyhatalmakhoz” és kilépett a Népszövetségből. A „hős Románia” az állítólag bevehetetlen „Károlyvonal”-ról és Délkelet-Európa legerősebb hadseregéről szóló szájhösködő híresztelések ellenére 1940. június 28-án a Szovjetunió első ultimátumára kardcsapás nélkül átengedte Besszarábiát és Észak-Bukovinát. Ugyanekkor a magyar kormány kitért Sztálin felhívása elől, mely felajánlotta neki, hogy vegyen részt vele együtt Románia feldarabolásában. Két hónap múlva, 1940. augusztus 30-án habozás nélkül meghajolt az olasz–német bécsi döntés előtt, mely visszajuttatta Magyarországnak Erdély északi részét 43 492 km²-el a több mint 100 000-el szemben, melyet Trianonban hozzácsatoltak és 2 180 546 lakossal, melyből 1 123 216 magyar és 916 690 román volt. Erdély déli része megmaradt Romániának, kb. 60 000 km²-rel és 3 millió lakossal, melyből megközelítőleg 2 millió román, 500 000 magyar és 500 000 német volt.

Az új Magyarország területe ekkor elérte a 171 640 km²-t. A salamoni ítélet szerint jó anyához hasonlóan szívesebben látták volna Erdély önálló állammá alakulását, melyben német, magyar és román elemek a 10 évszázados hagyomány alapján közösen vettek volna részt a kormányzásban. Az új területszerzés ugyanis megbontotta Erdély régi gazdasági egységét és kettévágta az egész területet.

A bécsi döntés által létrehozott határok tökéletlenségük ellenére sokkal inkább megfeleltek a dunai egyensúlynak és a néprajzi valóságnak, mint a trianoni határok. Csehszlovákia és Románia is a német és olasz döntőbírósnál kerestek menedéket a Magyarország által kezdeményezett kétol-

dali tárgyalások kudarca után. Magyarország nyilvánvalóan nem szívesen keverte bele Németországot ezekbe az ügyekbe, melyek nem tartoztak rá, legfeljebb csak hasznot húzhatott belőlük úgy, hogy az érdekelt országokat zsaroló módon belekeverte a háborúba.

Csak Jugoszláviától foglalta vissza Magyarország fegyverrel a régi magyar Bácskát és Dél-Baranyát 11 475 km²-t 950 000 lakossal, melyből 350 000 volt a magyar, 200 000 német és 150 000 szerb, szemben a Trianonban elcsatolt 21 000 km² területtel, másfélmillió lakossal, melynek több mint fele magyar–német volt. Ez a hadművelet is bizonyos mértékben akarat ellenére történt, amit Teleki Pál gróf tiltakozásként elkövetett öngyilkossága bizonyít. *Magyarországnak többször szemére vetették részvételét Jugoszlávia legázolásában, elfeledték azonban, hogy Jugoszlávia is részes volt Magyarország megcsonkításában és ez az ország is kegyetlenül elnyomta a magyar kisebbséget. Minden népnek joga van arra, hogy ha alkalma nyílik rá, megsemmisítse az erőszakkal rákényszerített béke kikötéseit.* Egyébként éppen a trianoni béke hasznélvezői sértették meg először a békeszerződést, mikor a kisebbségek jogait biztosító pontokat figyelmen kívül hagyták. Ezáltal voltaképpen az egész békeszerződés semmissé vált, mert a szerződés betartása nem csak a legyőzöttekre nézve kötelező.

A francia közvélemény számára ki kell még hangsúlyozni, hogy minden téveszme ellenére, nem Magyarország, hanem Románia nyújtotta a második világháborúban a legjelentősebb gazdasági segítséget Németországnak. Szlovákiával együtt 1941. június 22-én elsőnek lépett be Németország oldalán a Szovjetunió ellen indított háborúba. Magyarország csak vonakodva, a szovjetnek vélt kassai és munkácsi bombatámadás után június 26-án csatlakozott a háborúhoz... Oroszországban 1941-ben a 12 román hadosztállyal szemben csak 7 magyar hadosztály volt, 1942-ben 16 magyar hadosztály 34 románnal szemben.¹⁰⁷ Manstein tábornok 1952-ben megírta, hogy „... a románok bizonyultak legjobb szövetségeseinknek, a magyarokat többé-kevésbé bele kellett erőszakolnunk a háborúba.” Románia közismert területharcsoló mohóságában a németek első ukrainai sikerei után „Transnistria” néven annektálta egész Dél-Ukrajnát Odessza kikötőjével együtt. Már a bécsi döntésnél visszakövetelte régi szövetségésétől, Csehszlovákiától területének egy részét. Mindezek egyébként nem gátolták abban, hogy történelmi szokása szerint a Vörös Hadsereg megérkezésekor rögtön elszakadjon Németországtól és az addig annyira gyűlölt Vörös Hadsereg oldalán azonnal szembeforduljon addigi szövetségeseivel. Ezzel szemben Magyarország becsületére legyen mondva, hogy a lehetőség határain belül megkísérelte magát kivonni a háborúból Németország oldalán egészen addig, míg 1944. március 19-én a német csapatok meg nem szállták. Magatartásán csak akkor változtatott, mikor a Vörös Hadsereg nemzeti területeinek legázolásával fenyegette. A fegyverszüneti egyez-

mény, melyet Horthy kormányzó a németek által történt letartóztatása előtt akart a Szovjetunióval megkötni, a magyarok helyes intézkedéseit igazolják. A szovjet csapatoknak az elfoglalt területeken elkövetett kegyetlenkedéseiről szóló híresztelések a magyar katonák nagy részét hazájuk elkeseredett védelmére késztették. Ettől kezdve az ellenállás 1944 őszétől 1945 tavaszáig – 8 hónapon át tartott – és ezzel megmentette Ausztriát és talán Bajorországot is a szovjet megszállástól. „A magyar csapatok ellenállása nélkül – mint írták – a Szovjetunió kétségtelenül előnyösebb helyzetbe kerül, és ha Ausztria és Bajorország is a kezében van, 1945 februárjában Jaltában még nagyobb követelésekkel léphetett volna fel. A jaltai tárgyalások alatt azonban dörögtek az ágyúk Budapesten, Malinowskij és Tolbuchin csapatai egy helyen topogtak. Budapest december 24-től február 13-ig, tehát 51 napig állt ellen. Az ostromból csak házainak 25%-a került ki sértetlenül, a védelem a német–magyar csapatoknak mintegy 50 000 emberébe került.”¹⁰⁸

Ha visszatekintünk, megállapíthatjuk, hogy az 1919–20-as St. Germain-i és trianoni békeszerződés, melyet a földrajz és történelem törvényeinek semmibe vételével hoztak létre, Közép-Európában három olyan heterogén tákolmányt alkotott, melyek a világháború első fuvallatára összeomlottak.

A csehek és szlovákok egyesítése „természetellenes házasságkötésnek” bizonyult, mivel hiányzott nyelvi, vallási, hagyománybeli és érdekközösségük. A cseh nemzet létjogosultsága a cseh fennsík határain belül létezett, mely Magyarországhoz hasonlóan tökéletes természeti egységet alkotott. Érthetetlen volt tehát Szlovákia annektálása, mely a Kárpátokra támaszkodva fizikailag a Duna-medencétől függ, annak egyik párkányát képezi. Mért volt joga a 6 és félmillió Csehországnak arra, hogy 14 millió államot alkosson, mikor a magyar nemzetnek, mely tízmillió központi tömböt alkotott, meg kellett elégednie egy 8 millió állammal? A szlovákokat a csehek hozzájárulásuk nélkül annektálták és igazgatták, hiába követelték autonómiájukat, melyet dr. Masaryk vallomása szerint „csak Magyarország területén belül érhettek volna el”.¹⁰⁹ Jacques Bainville írta a „Revue Universelle”-ben a következőket: „Szlovákia, mely földrajzi helyzete szerint túl kicsi ahhoz, hogy önálló államot alkothasson, önkéntelenül Magyarország és nem Csehország felé orientálódik. Magyarországhoz egyébként évszázados kötelékek fűzik. Magyarországtól való elválása és Csehországhoz csatolása a romlásba viszi.” Joseph Mikus (az ohioi – USA – Szlovák Intézet tagja) szerint: Magyarországon belül Szlovákia volt az iparilag legfejlettebb terület. A régi királyság közgazdaságában hasonló szerepet játszott, mint Csehország Ausztriában. Mikor politikai keretet változtatva Csehországhoz került, a nálánál iparilag fejlettebb csehek számára vetélytársává vált. A csehek saját iparukat akarták érvényesíteni, ezért hozzáláttak a szlovák vállalatok felszámolásához; leállították a rézbányászatot, az

üvegipart. Gazdaságpolitikájuk abból állt, hogy Szlovákiát kizárólag agrártermelésre szorították.¹¹⁰ „A kárpátaljai Ruténföld is sorvadni kezd, mert elvágják legfontosabb termékének, a fának felvevőpiacától, az Alföldtől. A hegyvidéki ruszinok aratás idején a magyar Alföldre jártak dolgozni, az ott keresett magyar búzából éltek. Érdekeik tehát kétségtelenül a régi Magyarországhoz fűzték őket. Aldo Dami humoros megjegyzése szerint: „A Ruténföldet Prágához csatolni annyit jelent, mint ha Bairritzot egy a Pireneusokon áthaladó folyosón keresztül, az Andorrai Köztársasághoz csatolnák.”¹¹¹

Magyarország Lengyelországgal szomszédos történelmi határainak visszaállítása céljából 1939. március 18-án megkezdte a kárpátaljai területek visszafoglalását és a lakosságnak azonnali széles körű autonómiát biztosított. Néhány nappal előbb, március 14-én, Szlovákia német protektorátus alá helyezkedve „függetlennek” nyilvánította magát, ahelyett, hogy saját érdekében Magyarországhoz csatlakozott volna, mely számára is széles körű autonómiát biztosított volna. Magyarország egyébként elsőnek ismer-te el március 15-től kezdve ezt az új államot. Lengyelország másnap követte Magyarországot. A „független” Szlovákia területe alig volt nagyobb 38 000 km²-nél és 2 700 000 lakosa közül 85% volt szlovák. A kezdeti feszültség után, melyet a Kárpátalja elfoglalása eredményezett, „egymáshoz való kapcsolataik lassan javultak. A két ország között megszilárduló kereskedelmi kapcsolatok, a politika és a kölcsönös jólét, valamint a németek keleti háborúja következtében kiállott közös nehézségek és szenvedések elősegítették a kibékülést a két nép között”.¹¹² Ez a kibékülés az 1945-ben bekövetkezett szovjet invázióig a legjobb úton haladt. Mikus szerint a háború alatt egy szlovák vezető, Karol Sidor, a béke helyreállítása után egy nagy területegységről álmodott, mely Szlovákiát, Magyarországot és Horvátországot egyesítette volna.¹¹³

Szlovákia 1941. június 22-én Németországgal és Romániával egy időben hadat üzent a Szovjetuniónak. Az 1944-es szeptemberi németek elleni felkelés, mely 25.000 halottat eredményezett, a varsóihoz hasonlóan, a felbujtók, oroszok támogatása hiányában elbukott. Csak hat hónappal később, 1945 márciusában érkezett a Vörös Hadsereg Szlovákia „felszabadítására”.¹¹⁴

A szabad világ szégyenére meg kell említeni, hogy 1945-ben Benes kezdeményezésére a Szövetséges Hatalmak gyalázatos beleegyezésével a prágai kormány elfogadta a szlovákiai magyarok kollektív felelősségének elvét. Ezek a magyarok a szudétanémetekhez hasonlóan annak idején nyilvánították óhajukat, hogy a szülőhazájukhoz akarnak tartozni. Prágában úgy döntöttek, hogy az új csehszlovák államnak csak a szlávok lehetnek teljes jogú polgárai. „A magyarok önkényes kiűldözése, javaik elkobzása egymást érték.” A Szövetséges Ellenőrző Bizottság kivizsgálási kérelme,

valamint az 1945-ös demokratikus kormány és Rákosi kommunista kormányának közbenjárása intézkedés nélkül maradt. „Csehszlovákia nem ismert el többé semmiféle kisebbséget, hanem elhatározta, hogy széjjel-szórja a magyarokat Csehország szudétanémetektől kiűrt vidékeire. Álszent módon az 1945-ben hozott 16 és 55 éves kor közötti férfi valamint 18 és 45 éves kor közötti női munkaerők toborzásáról szóló törvényre hivatkozott. „1947. november 17-től kezdve az áttelepítést fegyveres kísérettel, állatszállításra szolgáló vagonokban, vagy kemény hidegben tehergépkocsi szállítással hajtották végre. Így kellett a magyarok tízezreinek elhagyniuk otthonaikat. Sokan közülük titokban Magyarországra menekültek a Csehországba telepítés elől.”¹¹⁵

Egyedül Szlovákia katolikus püspökei tiltakoztak a magyarok deportálása ellen, a szlovák kommunisták Klementisszel és Huszákkal élükön a szlovákiai kisebbségi probléma brutális megoldása mellett foglaltak állást.¹¹⁶ A magyar kisebbség helyzete csak 1948 vége felé kezdett javulni, amikor visszaadták a magyaroknak a csehszlovák állampolgárságot, és a deportáltak visszatérhettek Szlovákiába.¹¹⁷ Számításba véve az előbbi adatokat és Ruténföld Szovjetunió által történt annektálását, érthető, hogy Szlovákia lakossága ma csaknem teljesen homogén: az 1967-es népszámlálás a 14 333 000 lakosból 94,1% csehet és szlovákot (pontosan 64,8% csehet és 29,3% szlovákot) jegyzett fel, magyar hivatalosan csak 563 000 volt, a népességnek tehát alig 4%-át alkották. Ezek a magyarok, akik a magyar határ mentén mindig homogén csoportot alkottak, hasztalanul kérték 1968-ban a szövetségi köztársaságként való átalakuláskor a csehekkel és szlovákokkal történő egyenjogúsításukat.¹¹⁸ Hasonló a helyzet a Vajdaságban, ahol 504 000 magyar hiába kéri (1961-es kérelem) jogállásának rendezését a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belül.

Szlovákiához és Kárpátaljához hasonlóan Erdélyt sem választják el természetes határok a magyar Alföldtől. Völgyei, vizeinek folyása, útjai és vasútjai mind Magyarország, Budapest felé irányulnak. Bukarest-től ezzel szemben, a Kárpátok néhány nehezen járható szorosa kivételével, áthatolhatatlan hegytömegek választják el. Tagadhatatlan, hogy az Erdély és Magyarország között évszázadokon át kialakult történelmi, gazdasági és kulturális kötelékek szorosabbak, mint Erdély és a román tartományok egymás közötti kapcsolata. „A trianoni szerződés legkegyetlenebb erkölcsi sebe – írta René Dupuis – Erdély elszakítása volt Magyarországtól. Ez a föld volt Rákóczi és Bethlen Gábor hazája, ahol a magyar nyelv a legtisztább, ahol a magyar népművészet legtökéletesebb, legeredetibb formáját érte el.”¹¹⁹

Ez az a föld, mely a Hunyadiakat és Báthoriakat adta Magyarországnak, ahol a mohácsi vész után a magyar gazdasági és kulturális élet menedéket talált és virágzásnak indult. A magyar nyelv itt az országgyűlés, a törvény, az udvar és az egyház nyelve volt. Itt fejlődött ki a magyar könyvnyomta-

tás is. Még napjainkban is születnek az első világháború utáni Erdélyben nagy és sikeres magyar irodalmi alkotások. „Magyarországnak – írta Aldo Dami – sokkal több joga van Erdélyhez, mint Franciaországnak egyáltalán volt Elszász-Lotharingiához.”

„Erdély ezer éven keresztül Magyarországhoz tartozott és földrajzilag ma is hozzá tartozik. Ha a románok a lakosság felénél többen laknak is ott, nem szabad elfeledni, hogy Elszász-Lotharingia lakosságának 80%-a német, és hogy Elszász többé-kevésbé kívül esik Franciaország természetes határain. Hódítás gyümölcse, mely csak 250 éve tartozik hozzá. Más szóval Erdély semmivel sem idegenebb Magyarország számára, mint Elszász-Lotharingia Franciaország részére.”¹²⁰ Az 1914–18-as háború előtt egyébként a románok arányszáma Erdélyben ugyanolyan volt, mint a magyaroké a régi Magyarországon. Horvátország kivételével pontosan 53,8%, 54,4%-kal szemben. Igaz, hogy ebben az időben Erdélyben csak 33% magyar, 11% szász és 3% különböző nemzetiség lakott. Ez a helyzet azonban Magyarországot évszázados vendégszeretetéből és liberalizmusából származott. Jogos-e tehát, hogy egy területet elszakítsanak egy országtól, amely ezer éven át kifogástalanul igazgatta¹²¹ anélkül, hogy a népességet megkérdezték volna? A Székelyföld 700 000 magyarjával elszigetelten ugyan, de mégis Erdély kétségtelenül legerősebb néprajzi egységét képezi. Ennek területe kb. akkora, mint Elszász-Lotharingia. A tényleges, ha nem is a hivatalos Magyarország, sohasem ismerheti el ennek a vitathatatlanul magyar területnek Romániához való csatolását, mint ahogy Oroszország sem ismerte el soha Besszarábia Romániához csatolását.

Említésre méltó, hogy a XIX. század utolsó negyedében a francia–oros diplomácia állandóan megcsillagoltatta Erdély ígéretét a román nacionalizmus szeme előtt, hogy ezzel a Központi Hatalmak ellen fordítsa Bukarestet. Ezért kötötték meg 1914-ben a francia–oros titkos szerződést is, annak ellenére, hogy előzően az 1883-as osztrák–román szerződést ismét tíz évre meghosszabbították. Az oroszok tannenbergi veresége visszariasztotta Romániát attól a gondolattól, hogy 1914-ben belépjen a háborúba és az orosz óriás háta mögött rávesse magát a magyar koncra. Csak Olaszország háborúba lépése után, 1916. augusztus 27-én, merre az oroszokkal és az Entente-tal folytatott két évi szemérmetlen alkudozások után csapataival Erdélyt megtámadni. Szégyenletes vereséget szenvedett, Erdélyből kiverték és a Központi Hatalmak elfoglalták Bukarestet. Különbékéje az Entente becsapása volt 1918. május 7-én. De mivel ekkor a büntetés helyett megkapta a Központi Hatalmaktól Orosz-Besszarábiát 44 000 km²-rel és közel három millió lakossal, végeredményben nem is kötött rossz üzletet. Árulása azonban nem akadályozta meg az Entente-ot, hogy Besszarábián és Orosz-Bukovinán kívül neki ne ítéljék Erdélyt és a magyar Alföld egy részét. Aldo Dami megjegyzése szerint: „Az oláh politika elve mindig az

volt, hogy a háborúban a legkisebb kockázattal vegyen részt, de a békeszerződéseken mindig a győztesek oldalán üljön és ott a legkisebb áldozatvállalással a legnagyobb előnyöket szerezze meg a maga számára.” Háborúba lépése az Entente oldalán egyáltalán nem olyan nagylelkű megnyilatkozás volt, ahogy propagandája különösen Franciaországgal szemben hirdette. „Az igazság ügye mellé álltunk” – hangoztatták arcátlanul a győzelem után az Entente felé, mely egyébként, ha hitelt adunk Henri Pozzinak, nem volt olyan együgyű, mint amilyennek azt a románok képzeltek. Pozzi a következőket írta: „Románia csak azért állt az oldalunkra, mert számított a győzelmünkre, nem pedig azért, mint hogyha meg lett volna győződve ügyünk igazságáról, vagy pedig azért, mert faji kapcsolatok ösztönözték volna... 1918. május 8-án aláírta a békeszerződést, melyet Clemenceau becstelennek nyilvánított, csak azért, mert azt hitte akkor, hogy rossz lóra tett; mikor újra visszatért hozzánk és áruló módon hátba támadta Mackensen seregét, ezt azért tette, mert mi akkor győztesek voltunk, és Románia meg akarta kapni részét a zsákmányból. Az összes háborús szemetek között – mondta nekem Clemenceau 1918 októberében – a románok voltak a legszemetebbek. Két éven át, míg a szövetségeseink voltak, milliókat szereztek azzal, hogy a hátunk mögött eladták kőolajukat és búzájukat az ellenségnek. Májustól októberig pedig törték magukat, hogy újból ne éljelmezzék Németországot... A románok a csatatereken hitvány gazemberek módjára viselkedtek. Vereség idején árulókká lettek, de amikor mások kiharcolták a győzelmet, oda szemtelenkedtek a békekonferenciára, hogy bérüket követeljék. Van mersük hozzá, ezeknek a románoknak – mondta felháborodva Clemenceau, mikor kívánságaikat közölték vele. Cserbenhagytak bennünket, és most még foglalkoznunk kell velük! Ez már mégis csak sok! A győzelem összes haszonélvezője közül ennek ellenére, minden hozzájárulás nélkül, ők vitték el a legtöbbet.”¹²²

1941–44 között Hitler arra használta fel az erdélyi kérdést, hogy megnyerje magának a Szovjetunió ellen Magyarországot. Sztálin ezzel szemben 1940-ben hiába ajánlotta fel Magyarországnak, hogy vegye vissza Erdélyt, mikor a szovjet elfoglalta Besszarábiát. A háború végén pedig újból kijátszotta az erdélyi kártyát, hogy rátehesse a kezét mindkét országra. Romániának Besszarábia helyett Erdély északi részét adta a döntőbíró-ság. Ezzel Magyarország ráfizetett az 1940-es diplomáciai sakkhúzására. A Szovjetunió egyébként maga is szolidáris viszonyba került az utódállamokkal, mert a háború végén elfoglalta Kárpátalját, ahol 200 000 magyar lakott, és ezzel természetesen érdekeltté vált abban, hogy a „Status quo” fennmaradjon ezeken a területeken. 1944 novembere után, mikor a szovjet csapatok „felszabadították” Erdélyt, a románok a Vörös Hadsereg mögött vonultak be az elfoglalt területekre. Erőszakosságait és zsarolásait a magyarokkal szemben az oroszok is megsohajták és ezért visszaszorították

Magyarország 1938 és 1944 között

Magyarországhoz az első és második bécsi döntések alkalmával 1938 és 1940 között visszacsatolt területek. A nem sátozott BÁCSCSA és DÉL-BARANYA, összesen 11 475 km² területet Jugoszláviától Magyarország fegyverrel foglalta vissza

ták őket. Erdély északi részét pedig ideiglenesen szovjet katonai megszállás alá helyezték. 1945 márciusában azonban Sztálin „kártalanításként” az elfoglalt Észak-Bukovináért és Besszarábiáért Észak-Erdélyt Romániának adta azzal a feltétellel, hogy az ott élő nemzetiségek jogait tiszteletben fogja tartani. 1952-ben szovjet nyomásra, a híres lenini nemzetiségi elv alapján, a szovjet autonóm területek mintájára egy „Autonóm Magyar Területet” hoztak létre Székelyföldön. A román alkotmány ezzel kapcsolatos rendelkezésének szövege szó szerint a következő: „A Román Népköztársaság biztosítja a zárt közösségben élő székelyföldi magyar népesség számára a közigazgatási és területi önkormányzatot.” Az 1956-os román népszámlálás adatai alapján a magyar autonóm területen 731 362 lakosból 79,38% volt magyar és 20,62% román, területileg pedig azt a háromszöget foglalta magában, mely a Kárpátok íve irányában fekszik. Ezt a területet a bécsi döntés annak idején kettévágta.¹²³

Az 1956-os magyar felkelés idején a Kreml haragudott a magyarokra az erkölcsi tekintélyért mélységes sérelem miatt. Ekkor adott szabad kezét Romániának a magyarok ellen, akik között egyébként a forradalom komoly visszhangra talált. A kommunista sajtó kifejezése szerint „a magyarok

nem jutottak még el addig, hogy fasiszta-soviniszta múltjukon felülkerekedjenek”. A románok azonnal megragadták ezt az alkalmat, hogy újra terrorpolitikát alkalmazhassanak a magyarokkal szemben. Ekkor ott olyan dolgok történtek, mint Magyarországon, melyekről Franciaországban kevesen tudnak. *A deportálások, letartóztatások, börtön- és halálbüntetések súlya alatt a szerencsétlen magyar kisebbség sorsa kimondottan tűrhetetlenné vált.* A magyar felkelés alkalmat nyújtott a román kommunista párt számára, hogy aránylag olcsón bebizonyítsa hűségét a Szovjetunióhoz. Tehermentesítette a Szovjetuniót a lázadó magyar vezetők deportálása kivitelezésében. Ma már köztudomású, hogy Nagy Imrét, Maléter Pált és a forradalom más vezetőit jóval kirakatperük megtartása előtt a romániai Sinaiában tartották fogva a Budapesten tartott perük és 1958 júniusában végrehajtott kivégzésük előtt. Azóta Kopácsi Sándor, 56-os budapesti rendőrfőparancsnok: „A munkásosztály nevében” (Párizs 1979) című művében írta le hogy Nagy Imrét és társait 1958. június 15-én titkos per lefolytatása után felakasztották. A magyar felkelés leverése után két évre megkapta a román kormány jutalmát szolgáltatásaiért: a szovjet csapatok kivonultak az országból. 1960-ban Nicolae Ceaușescu, a román kommunista párt vezetője, úgynevezett területi adminisztrációs egyszerűsítés ürügyével teljesen újjá alakította a Magyar Autonóm Terület határvonalait. Ennek a területnek a létezése ekkor már úgyszólván ellentmondott a román nemzeti állam új alapelveinek. Két 92%-os magyar lakosságú kerületet leválasztottak belőle és azokat a brassói román tartományhoz csatolták. Északra csatoltak egy 88%-ban román lakosságú részt, melynek „Magyar-Marosi-Tartomány” lett a neve. Itt a magyarok százalékos aránya egyszerre 63,97%-ra csökkent, a románoké pedig 36,03%-ra növekedet. Ez a szokatlan átrendezés azzal az előnnyel járt a románok részére, hogy a régi magyar autonóm terület magyar jellegét erősen lecsökkentette.

Az új határvonalak meghúzásán kívül az iparosítási terv címén lehetővé tették, hogy a magyar lakosságot a régi magyar többségű városokban csökkentsék. Romániából román munkaerőt telepítettek be, ugyanakkor a magyaroknak el kellett vándorolni ezekből a városokból, hogy másutt keressenek maguknak munkát. A bevándorló besszarábiai menekültek letelepítése már a második világháború után erősen megváltoztatta a régi magyar városok, Kolozsvár (Clui) és Nagyvárad (Oradea) lakosságának összetételét. Ezekben a városokban azelőtt a magyar lakosság volt erős többségben, ma a népesség erősen kevert, vagy többségben román. Így tehát Halpern amerikai szenátor szavai szerint „a vegyes kerületek és városok egyre inkább román képet mutatnak, míg a tiszta magyar körzetek kevertté válnak”.¹²⁴ Ezt a magyar elemek módszeres és kitartó „integrációját” és szétszórását annyira ügyesen csinálják a régebben túlnyomóan magyar városokban, hogy nehéz az akciót követni, vagy a közelébe kerülni. Viszont minden

jelentés összehangzik: Néhány éve Erdélyben a magyar kisebbség lázas, tervszerű erkölcsi és fizikai megsemmisítése van folyamatban. A régi autonóm „Mures Magyar” tartományt 1968 februárjában szüntették meg, ugyanakkor 18 régi közigazgatási kerületet 39 új kerülettel váltottak fel. Az eredményeket a népszámlálások adatai bizonyítják. Erdély román lakossága 1910-ben az összlakosság 53,8%-a volt, 1930-ban 57,8%-ra emelkedett, ma több mint 65%. A számítások alapján 1918-tól 1965-ig a románok lélekszáma 1 320 000-el gyarapodott Erdélyben. A magyar népesség száma ezzel szemben gyakorlatilag változatlan maradt. Erdély fővárosában Kolozsvárott (Clui), ahol a magyarok valamikor döntő többségben voltak, ma csak a népesség egyharmadát képezik.

A román külpolitikát is a kisebbségek elnyomása szolgálatába állították. Minden eszköz elfogadható, hogy a magyarokat a világtól, elsősorban azonban Magyarországtól, elzárják. Tudja-e a nyugati világ, hogy egy erdélyi magyar ugyanolyan körülményesen kap útlevelet Magyarországba, mint bármelyik kapitalista országba? A nagy buzgalom, amellyel Románia támogatja a balkáni államok értekezletét, elárulja a be nem vallott, de nyilvánvaló román szándékot: Erdély örökös elválasztását Magyarországtól. (Le Monde diplomatique 1970. júl. 10. old.) („Külkereskedelem” c. szemle, Budapest, 1970. márc. 71. old.) Még a szerény román–magyar kereskedelmi és kulturális szerződéseket is rendszerint sabotálják román részről. A külkereskedelem Magyarország és Románia között 1949-től 1970-ig 5%-ról 2%-ra csökkent, annak ellenére, hogy a két ország földrajzi érdeke szorosabb együttműködést kívánna.

Az 1970-es árvízkatasztrófák Erdélyben és Magyarországon ismételtelen bizonyították a vidék gazdasági és vízrajzi összefüggését. Az áradások, melyeket a hegyvidéki erdők kiirtása eredményezett, rendszeresen megismétlődnek. Erre 1947-ben az Erdélyi Magyar Bizottság is felhívta a párizsi békebizottság figyelmét. A Duna-medence vízügyi újjászervezése elkerülhetetlenül szükséges lenne. Az Alföld több ezernyi lakosának érdeke, hogy az erdélyi erdőségeket ellenőrzés alá vegyék. Románia nem tulajdonított nagy jelentőséget ennek az ellenőrzésnek, mert az erdélyi hegyekből lezúduló vizek a magyar Alföldet károsítják, melynek lakosságával szemben nem tanúsít barátságos érzelmeket. Az árvízkárok különösen a Körösök és Szamos vidékén igen súlyosak voltak. Erdély meghallgatását kéri (Emlékirat a Párizsi Béketarágyalásokhoz, 1947. az Edélyi Magyar Bizottságtól). Sajnos Erdélyt ugyanúgy, mint más alkalommal, most sem hallgatták meg és így Erdélyben és Magyarországon bekövetkezett az 1970-es tragédia. Az elhanyagolt gátak mögül kitört a víz és elárasztotta Romániát és a magyar Alföldet. Az újságok sokat emlegették a romániai károkat, a magyarországi gyászos eseményekről azonban hallgattak. Nem lenne szabad eltűnni ezeket a 10–15 évenkénti időközökben megismétlődő árvizeket, melyek

az Alföld lakóinak százezreit teszik tönkre. A vízhálózat rendezésének, szabályozásának közös megszervezése a Duna-medence népeinek közös életfontosságú kérdésévé vált. Már maga ez a súlyos kérdés jogossá tenné a nemzetközi közbelépést. Románia hanyagságát ezen a téren az a tény is indokolja, hogy ezt a vízienergiában gazdag országot nem érdekli az erdélyi vízierő kihasználása.

A magyar–román kulturális egyezmények sabotálásáról még a francia sajtóban megjelent cikkek is megemlékeztek. „A kulturális cserék nyilvánvalóan a legérzékenyebb területet érintik. Románia nem Kanada, és a jelenlegi bukaresti kormány nem kíván különleges kulturális kapcsolatot teremteni egy idegen ország és a román nemzet egy rétege között. A román fővárosban minden magyarnak azt mondják, hogy a mieink ugyanazokat a jogokat élvezik, mint mindenki, azaz pontosabban kifejezve, aszerint vannak jogaik, amennyire románok. Nem valószínű, hogy a Budapesttel való kölcsönös kapcsolat előnyt jelentene számukra. Politikai téren még inkább megérthető ez a furcsa eredmény. A magyar könyvkiállítást minden évben megrendezik Bukarestben, de sohasem Kolozsvárról vagy Marosvásárhelyen, ahol inkább találna hozzáértő közönségre. A kolozsvári opera néhányszor fogadja a magyar művészeket, de mindig csak szólistákat, maga pedig sohasem tart előadást a határon túl. Az erdélyi főváros két évvel ezelőtt fogadta a Comédie Française-t, de nem fogadhatta a József Attila színházat, melynek csak bukaresti színpadon szabad fellépnie. Az ország egyik leghíresebb együttese, a marosvásárhelyi magyar színészcsoport 1958 óta nem játszhatott Magyarországon. Az utolsó magyar vendégszereplés ezen a színpadon 1946-ra nyúlik vissza. A magyar újságokkal való ellátás terén az utóbbi években a válság jelei mutatkoznak. Hiába kérném egy erdélyi újságos bódében a legfontosabb magyar napilapot, a „Népszabadságot”, sehol sem létezik. Kolozsvár városa, ahol 70 000 magyar lakik, az előfizetőkkel együtt összesen 115 példányt kap, a másik budapesti napilapból, a „Magyar Nemzetből”, 29-et, az „Élet és Irodalom” c. irodalmi hetilapból 11 db-ot. Csak az „Élet és Tudomány” c. népszerű tudományos, tehát elsősorban nem politikai jellegű hetilapot kapják 526 példányban. Az erdélyi fővárosban Kolozsvárról könnyebb találni egy Le Monde-ot (50 példány) vagy egy Páris Match-ot (25 példány) mint egy magyar újságot. Michel Tatu cikke az 1967. nov. 14-i Le Monde c. napilapban: Erdély, a nemzetiségek találkozó helye, 3. bek. „A chacun ses Hongrois.” (Mindenkinek a magyarját).

Ezek után láthatjuk, hogy a mai kommunista román kormány mai szemmel nézve az elkövetkező 10–15 évben még jobban és tervszerűbben törekszik Erdély jelentős magyar kisebbségének, kb. 1 700 000 magyarnak (az 1956-os román népszámlálás szerint 1.587.000 főnek) kiirtására vagy beolvasztására, mint valaha. A román mint hivatalos nyelv mindenütt, még

Erdélyben is felváltotta már a magyart. Ezenkívül Erdély, a történelemben a vallásszabadság klasszikus hazája, az elmúlt 50 évben a vallásüldözések földjévé vált. Erdélyben, ahol egykor öt görög katolikus püspökség volt, ezt a vallást egyszerűen hivatalosan megszüntették, hogy az erdélyi románok személyi jellegzetességét is elmosás. (A görög katolikusok száma 1 570 000 volt Erdélyben.) A kommunista hatóságok nyomására 1948-ban egyszerűen az ortodox egyházzal egyesítették őket, püspökeiket, szám szerint hatot, valamint 600 papjukat letartóztatták. A hat püspök közül négy halt meg a fogságban. Hasonló volt a helyzet Kárpátalján is, ahol 1949-ben 500 000 görög katolikust egyesítettek püspökük meggyilkolása után erőszakkal a görögkeleti egyházzal. Szlovákiában szintén létezett egy 320 000 hívőt számláló görög katolikus egyházmegye, melynek püspökét és helyettes püspökét letartóztatták, a hívőket pedig erőszakkal a görögkeleti egyházhoz csatolták. Jelenleg csak Magyarországon létezik 200 000 hívővel a hajdúdorogi görögkeleti püspökség, melyet a magyar kommunista kormány tudomásunk szerint nem üldöz.

Hangsúlyoznunk kell, hogy ezeket a tényeket szigorúan leplezik, ahogy erről az 1962-ben nyugatra kijutott üzenet „Erdélyi S. O. S.” is tanúskodik, melyet 1967-ben Pierre Sequeil jelentetett meg „Erdélyi dossziéjában”, Marcel Gabriel előszavával, francia–magyar munkaközösség szerkesztésében. Az erdélyi kérdés lényegét ebből a forrásmunkából merítettük.

A Szovjetuniót a hitleri Németországhoz hasonlóan az erdélyi és szlovákiai kisebbség csak annyiban érdekli, amennyiben ezek a népek a csatlós államokkal szemben folytatott politikájában hasznosíthatók. Az oroszok szolgálatában álló kommunista magyar kormány elvben elítélte a trianoni szerződést (vö. Kádár János a Magyar Szocialista Munkáspárt 1966. november–decemberi ülésén elhangzott nyilatkozatát, melyről Michel Tatu tudósít a Le Monde 1966. december 3-ik számában), látszólag azonban nem érdeklődik a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek sorsa iránt. „Egyébként felvetődik a kérdés, hogy mi lenne ennek az egész területnek a viszonylagos békéjével, ha Kádár romániai honfitársainak csak negyedrészt annyi tanácsot akarna adni, mint amennyit de Gaulle tábornok osztogatott a quebeci franciáknak Kanadában”, vagy ha az erdélyi magyarok egyszerre úgy mozdulnának meg, mint a ciprusi törökök, a dél-tiroliak, vagy a kurdok?

A jelenlegi Romániában tehát Ceausescu kommunista kormányának védelme alatt a háború előtti „Nagy Románia” vagy éppen az 1940–44-es Vasgárda példájára újjáéled a nacionalizmus. Ez a politika Moszkvával szemben bizonyos függetlenségi formában mutatkozik, belülről azonban a legrosszabb sztálinista irányzatként elsősorban a néprajzi kisebbségeket akarja rövid időn belül erőszakosan romanizálni. A Nyugat, elsősorban a franciák félrevezetésére a román vezetők azt állítják, hogy a nemzeti prob-

lémák náluk már nincsenek ellentétben a jelenlegi csehszlovákiai helyzettel, vagy a jugoszlávokéval. Ugyanekkor Románia akarva-akaratlan több nemzetiségű állam, különösen Besszarábia és az erdélyi probléma következtében. Diplomáciai téren a román vezetők végül a Nyugatot választás elé állítják: Románia elszakadása a Kreml hatásköréből azt vonná maga után, hogy szemet kell hunyni Erdély gyorsított románosítása fölött. A magyar kisebbség ugyanis az utóbbi időig az elmúlt 50 év folyamán a hatóságok elnyomása ellenére még mindig jelentős maradt. Az erdélyi magyar kisebbség elnyomásának és hanyatlásának problémája jelenleg sehol sem talál védelemre vagy segítségre. A románok sovinizmusa ma erősebb, mint valaha volt, semmiben sem marad el a németek Elszász-Lotharingiában tanúsított magatartása mögött.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy ilyen körülmények között sohasem lehet az erdélyi kérdésre kielégítő megoldást találni. A *vértanú Erdély nem maradhat örökre a román „nemzeti” állam keretein belül*. Amilyen gyorsan csak lehetséges, önállóvá kellene tenni. Az erdélyi nemzetiségi kisebbségek jogait, mely a két világháború között számos egyezmény tárgyát képezte, az elmúlt 50 év alatt valamennyi román kormányzati rendszer megsértette. A kisebbségek jogainak biztosítása tehát egyezményekre támaszkodva teljes mértékben ábránd marad, mindaddig, míg Erdély Romániához tartozik. Az elmúlt 50 év példája igazolta, hogy a kisebbségek jogait egyetlen román kormány sem tartotta tiszteletben.

Ma ez a helyzet különösen tűrhetetlen, mert a román kormány nyíltan Nyugat rokonszenvére és támogatására törekszik. A nemzetközi ellenőrzés megerősítése sem tudja a bajokat orvosolni. Az erdélyi magyarok 1921 és 1937 között 33 sikertelen panaszt nyújtottak be a Népszövetségnek. Panaszaik ahelyett, hogy mérsékeltek volna, inkább még szították elnyomóik gyűlöletét. Ezek után tehát nem létezhet olyan biztosíték, mely megoldaná ezt a súlyos problémát, annál is inkább, mivel az új Románia semmivel sem jobb a réginél. A Népszövetség két háború közötti tökéletesen eljárásai teljesen hatástalanoknak bizonyultak. Románia ma is teljes nyugalommal nyomhatja el kisebbségeit.

Erdély vitathatatlan történelmi és gazdasági egysége szempontjából az 1940-es bécsi döntés rossz megoldásnak bizonyult, mert még kielégítő néprajzi alapra sem helyezkedett. Erdély 150 évig, a XVI–XVII. században, független volt és függetlensége „aranykort” biztosított neki, a béke és jólét szigete volt a környező ozmán mocsárban. Erdély földrajzi körülményei következtében bizonyos zárt egységet képezett.

Ez Svájcra hasonlóan kedvezett a belső szabadság megteremtésének. Az Erdélyi Fejedelemség abban a korban, mikor Európában a vallásháborúk dúltak, a lelkiismereti és nemzeti szabadság bástyája volt. Természetes határai és lakosságának száma már önmagukban is igazolnák önállósítá-

sát. Területe az egykori Partiummal és a régi Bánáttal 103 000 km² lenne 6 700 000 lakossal, nagyobb lenne az egykori Erdélynél, melynek nyugat felé kisebb volt a kiterjedése a mainál (57 000 km²). Tehát igen életképes, Ausztriával, vagy a mai Magyarországgal azonos jelentőségű államot alkothatna. Svájc és esetleg a későbbi Duna-medence államai mintájára kis államszövetséget létesíthetne, melyben minden néprajzi csoportja megtalálná normális életfeltételeit. Ehhez azonban vissza kellene nyernie függetlenségét. Ez a politikai megoldás egyrészt belső egyensúlyt létesítene a nemzetiségek, másrészt külső egyensúlyt Románia és Magyarország között. *Ennek a két népnek, mely olyan ádázul vitatja magának Erdélyt az északi és déli szlávok között, mint nem szláv népeknek, szövetségre kellene lépnie egymással a mindkettőjüket közösen fenyegető veszedelemmel szemben.* Egyedül Erdély függetlensége biztosíthatná kibékülésüket. Az erdélyiek akár románok, szászok vagy magyarok, minden felületes látszat ellenére hajlamosak a liberalizmusra, ezért kellene számukra olyan megoldást létrehozni, melyből nemcsak nekik, hanem szomszédaiknak is haszna lehetne. Az első világháború után egész Erdély népessége kívánta a népszavazást a románokkal együtt, akik látszólag nem ragaszkodtak nagyon ahhoz, hogy romániai testvéreik uralma alá kerüljenek. Előzőleg ezzel kapcsolatban már tárgyalásokat is folytattak Jászi Oszkárral, az akkori magyar nemzetiségügyi miniszterrel. Ferdinánd király katonáinak megérkezése és a gyulafehérvári (Alba Julia) értekezlet előtt 1918. december 1-jén csak néhány kisebbségi román vezető kiáltotta ki a román bajonettek árnyékában Erdély Romániához való csatlakozását.¹²⁵ Ha tehát akkor népszavazást rendeznek, ez minden valószínűség szerint a középén állítja meg a mérleg nyelvét, vagyis az egyedül mindenki számára elfogadható Erdély függetlensége lett volna. Az ideális az lenne, ha mint ahogy írták „Erdély ahelyett, hogy elválasztaná Magyarországot Romániától, a két ország között az összekötő szerepét töltené be.”¹²⁶

Horvátország sorsa 1918. október 29. óta, ahogy nyolc évszázadon át tartó harmonikus közösség után elvált Magyarországtól, rendkívül kegyetlen lett. Bécs már 1849-ben, a magyar szabadságharc leverése után, elvette függetlenségét és megkezdte németesítését ugyanúgy, mint a magyarokét, annak ellenére, hogy a horvátok segítették a magyarok leverését. A „Nagy Illiriáról” álmódzó horvát propagandisták nem gondoltak azokra a szerencsétlen következményekre, melyeket latin kultúrájú népekre a balkáni szerbekkel való természetellenes egyesülés hozhat. A horvátok inkább Boszniával akartak egyesülni, ahol számarányuk nagyobb volt a szerbekénél (57%–43% ellenében). Még ezen a téren is hibákat követtek el, mert a corfui (1917. július 27) és a római (1918. április 8-i) jugoszláv kongresszusokat a szerbek készítették elő és így az Entente befolyásával a „nemzeti akarat kinyilvánításaként” Horvátország, Szlavónia és Ausztria–

Magyarország összes volt balkáni tartományát népszavazás nélkül egyszerűen Szerbiával egyesítették.¹²⁷ A horvátok későn ébredtek rá, hogy hibát követtek el és későn fedezték fel, hogy mekkora szakadék választja el őket a „keleti” szerbektől. Ekkor már megelégedtek volna, ha ugyanazokat a jogokat biztosítják nekik, melyeket a „zsarnok magyaroktól” kaptak: autonóm kormányt Zágrábban, horvát hadsereget horvát lobogó alatt. Sándor király centralizáló Jugoszláviájában tehát a szakadék széléről a sziklára zuhantak. Szörnyű csalódásuk egyébként a király meggyilkolása alkalmával is kifejezésre jutott. A horvát kérdés megértésére idézünk néhány részletet Bernard George „Nyugat játszik és veszít; Jugoszlávia a háborúban” c. munkájából.¹²⁸

„5 millió horvát a nyugati világhoz, 10 millió szerb pedig a keleti, bizánci világhoz tartozik. A szerbek megtanulhatták volna a történelmi leckeiből, hogy a horvát kérdést nem lehet olyan egyszerűen megoldani, mert ebbe az Osztrák–Magyar Monarchia bicskaja is beletörött. Szent István koronája alatt a horvátok nyolc évszázadon át egyre nagyobb önkormányzat elnyeréséért küzdöttek. Annak ellenére, hogy a kétfejű sas monarchiája Horvátországban csődöt mondott, a dinasztia ellen mégsem volt felkelés. Mikor 1918-ban a zágrábi horvát nemzetgyűlésen elhatározták a vesztés birodalomtól való elszakadásukat, egyáltalán nem tervezték egyesülésüket a szerbekkel közös állam keretén belül. Az egyesítés erőszak eredménye volt és a horvát ellenállás kezdetét jelentette a szerb hegemoniával szemben, amely Radich horvát vezető 1928. július 20-án a belgrádi parlament ülésén elkövetett meggyilkolásához vezetett („Soha többé Belgrádba” – mondta halálos ágyán). A szerb zsarnokság azzal vette kezdetét, hogy I. Sándor 1929. január 6-án felfüggesztette az alkotmányt és a „jugoszláv” állam igazolta központosító, egységesítő jellegét. Ekkor alakította meg a horvát ügyvéd és képviselő, dr. Ante Pavelits az „Usztasát” („Lázadók”) és a horvát polgári őrséget. Később Olaszországba menekült, ahol a macedón Orimmal együtt terrorcselekményeket, többek között Sándor király 1934. október 9-i meggyilkolását szervezte Marseille-ben. 1935-ben, Pál régens herceg által elrendelt választások után, dr. Matchek irányította a horvát néppártot. Néhány nappal a németek jugoszláviai inváziója után, 1941. április 10-én, Kvaternik volt osztrák–magyar hadseregbeli ezredes Zágrábban kikiáltotta a független Horvátországot. Ezután dr. Pavelits a teljes horvát emigráció kíséretében bevonult Zágrábba a régi horvát bánok palotájába, felvette a „poglavnik” nevet, Slavko Kvaternik-ből pedig horvát tábornagy és „első doglavnik” lett. Az új horvát állam magába foglalta Bosznia-Hercegovinát, Dalmáciát azonban egy olasz és egy német megszállási övezetre osztották. Aimone olasz spoletói herceget II. Zvonimir néven Horvátország királyának is kikiáltották, de királyságát sohasem tudta elfoglalni. Olaszország megszállta Dél-Szlovéniát, Németország Észak-

Szlovéniát és Dél-Stájerországot, Magyarország birtokba vette a Dráva és Mura közti háromszöget (Muraköz), Montenegró újra független fejedelemség lett, Bulgária megkapta a szerb Macedóniát.

A két háború között a horvátok sokat szenvedtek a szerb centralizmustól, mely kifejlesztette a háború folyamán azt a bosszúvágyat, amely a vallásos érzelmeiktől fűtve, valóságos kereszteshadjáráttá erősödött. 1941 nyarától kezdve egész szerb falvakat ürítettek ki, sokszor az egész lakosságot lemészárolták. A szó szoros értelmében tűzzel-vassal horvátosítottak különösen Bosznia-Hercegovinában. Nagy áttelepítéseket is hajtottak végre. Szerbiához hasonlóan Horvátország is gögtől felfuvalkodva bosszút akart állni az elnyomatásért, a bosszú azonban bosszút szül. A kegyetlenség mindkét táborban egyformán dühöngött... A Duna és a Száva vize szerb hullákat sodort nyakukba akasztott táblákkal, melyeken ezek a szavak álltak: „Visszaküldve hazájukba”. A háború végén 230 000 főnyi horvát hadsereg állt szemben Tito mintegy 500 000 főnyi partizánjával, melyek közül 300 000 volt horvát földön. Ebben a válságos helyzetben a régi Osztrák–Magyar kapcsolatokra való hivatkozás bizonyult a leghatásosabbnak. A horvát seregek parancsot kaptak, hogy a végsőig tartsanak ki a németek oldalán. Ez a cselekedet a Bleiburg-i tragédiához vezetett. 1945. május 14-én az angolok mintegy 400 000 visszavonuló horvátot, köztük férfiakat, nőket és gyermekeket lefegyvereztek és kiszolgáltatták őket Tito partizánjainak, akik közülük Maribor környékén 130 000-et lemészároltak. Az egész háború – írja Dedijer – kb. 1 700 000 halottat eredményezett, melyek között az usztasák által legyilkolt szerbek száma 810 000 volt. Horvátországot tehát megtizedelték. Mintegy 2–300 000-en fizettek életükkel a „jugoszláv egység és testvériség” helyreállításáért. Mindezek a tények nem szorulnak kommentárra.